

Szerzői jogi flexibilitások végfelhasználó szerződések fényében

I. Bevezetés

A platformgazdaságban a szerzői művek és kapcsolódó jogi teljesítmények egyre jelentősebb mértékben digitális formában, az interneten keresztül jutnak el a végfelhasználókhoz. A végfelhasználók igényeinek kielégítésére gombamód szaporodtak el a különböző platformok, változatos üzleti és technológiai modellel, amely kihívást jelent az analóg világban gyökerező szerzői jogi rendszer számára. Az egyik legérzékenyebb pont a jogosultak / végfelhasználók (fogyasztók)³ / platformok hármasszoros viszonyrendszerében fennálló egyensúly kérdése. A jogosultak és a végfelhasználók szempontjából is rendkívüli fontosságú egyfelől a mindenkor fennálló szerzői jog szabályrendszer, másfelől az ennek a részét képező korlátozások és kivételek. Az egyensúly szempontjából ugyancsak kiemelkedő az egyes platformok szerződéses gyakorlata. Kutatásunkban⁴ 17 platform végfelhasználói szerződéseit (*EULA – End-user License Agreement*) hasonlítottuk össze, hogy képet kaphassunk arról, vajon az egyes online szolgáltatók milyen mértékben teremtnek rugalmas, felhasználó-barát környezetet szerződéses gyakorlatukkal.

A végfelhasználói szerződések és a platformok szerződéses gyakorlatának összehasonlító, empirikus vizsgálatával mindmáig adós maradt a nemzetközi és a hazai szakirodalom, jóllehet több szerző is foglalkozott már a platformok és a végfelhasználók érdekviszonyainak egy-egy szegmensével. *Peter Rott* a letölthető tartalmakra további felhasználására vonatkozó szerződéses korlátokat vizsgálta fogyasztói szemszögből.⁵ *Pascale Chapdelaine* a végfelhasználói jogok szerződéses alapjaival foglalkozott művében, az online felhasználásokra fókuszálva.⁶ *Liliia Oprysk* és *Karin Sein* a végfelhasználói szerződések rugalmasságára volt kíváncsi fogyasztói oldalról közelítve.⁷ *John David Michels* szerzőtársaival a felhőalapú szolgáltatások szerződéses feltételeit elemezte.⁸ *Aaron Perzanowski* és *Chris Jay Hoofnagle* meggyőzően érvelt amellett, hogy a végfelhasználók azt várják el az egyes platformoktól, hogy azok a lehető legmegengedőbb felhasználási feltételek mellett szolgáltatassanak.⁹ *Thomas Riis* kötetében szintén a végfelhasználók jogállásáról, az őket érintő szolgáltatói szerződéses gyakorlatról olvashatunk, különös tekintettel a tudásalapú társadalomra.¹⁰

Kutatásunk e sorba illeszkedve igyekezett új megközelítésből vizsgálni az online platformok szerződéses gyakorlatát egy olyan környezetben, ahol a végfelhasználók magas elvárásai a tartalmak és a szolgáltatás irányába eltérést mutatnak a platformok szerződéses gyakorlatától, amely sok esetben a végfelhasználók számára nehezen érthető, komplikált formulákat tartalmaz.¹¹

A kutatás időszerűségét az adja, hogy a CDSM-irányelv¹² átültetésének folyamata 2021. június 7-ével lezárult. A 17. cikk (7)-(9) bekezdései több olyan rendelkezést is tartalmaznak, amelyek relevanciával bírnak a platformok szerződéses gyakorlatában a felhasználóbarát környezet kialakítása szempontjából. Vagyis a kutatás egy átfogó

¹ Egyetemi adjunktus, SZTE ÁJTK Összehasonlító Jogi és Jogelméleti Intézet.

² Habilitált egyetemi docens, SZTE ÁJTK Összehasonlító Jogi és Jogelméleti Intézet.

³ SCHOVSBO, Jens: *Integrating Consumer Rights into Copyright Law: From a European Perspective*, Journal of Consumer Policy, Issue 4/2008, p. 393-408.

⁴ A tanulmány a H2020 reCreating Europe projekt keretében végzett kutatás eredményeinek az összefoglalása. A diagrammok elkészítéséért köszönet illeti Danka Lucát.

⁵ ROTT, Peter: *Download of Copyright-Protected Internet content and the Role of (Consumer) Contract Law*, Journal of Consumer Policy, Issue 4/2008, p. 441-457.

⁶ CHAPDELAINE, Pascale: *Copyright User Rights – Contracts and the Erosion of Property*, Oxford University Press, Oxford, 2017.

⁷ OPRYSK, Liliia – SEIN, Karin: *Limitations in End-User Licensing Agreements: Is There a Lack of Conformity Under the Digital Content Directive?*, IIC – International Review of Intellectual Property and Competition Law, Issue 5/2020, p. 594-623.

⁸ MICHELS, Johan David – MILLARD, Christopher – TURTON, Felicity: *Contracts for Clouds, Revisited: An Analysis of the Standard Contracts for 40 Cloud computing Services*, Queen Mary University of London, School of Law, Legal Studies Research Paper No. 334/2020, p. 1-79. (https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3624712).

⁹ PERZANOWSKI, Aaron – HOOFNAGLE, Chris Jay: *What We Buy When We Buy Now*, University of Pennsylvania Law Review, January 2017, p. 321.

¹⁰ THOMAS RIIS (Ed.): *User Generated Law - Re-Constructing Intellectual Property Law in a Knowledge Society*, Edward Elgar, Cheltenham, 2016.

¹¹ HELM, Sabrina V. et al.: *Consumer Interpretations of Digital Ownership in the Book Market*, Electronic Markets, Issue 2/2018, p. 177-189. PERZANOWSKI, Aaron – SCHULTZ, Jason: *Digital Exhaustion*, UCLA Law Review, April 2011, p. 896.; RACINE, Pierre-Luc: *Copyright Digital Exhaustion: A Public Interest Approach for the Retransfer of Licensed Digital Content in Canada*, Intellectual Property Journal, September 2019, p. 367-370.; BOSHER, Hayleigh: *Key Issues around Copyright and Social Media: Ownership, Infringement and Liability*, Journal of Intellectual Property Law & Practice, Issue 2/2020, p. 125.; KARAPAPA, Stavroula: *Exhaustion of Rights on Digital Content Under EU Copyright: Positive and No Perspectives*. In: APLIN, Tanya (Ed.): *Research Handbook on Intellectual Property and Digital Technologies*, Edward Elgar, Cheltenham, 2020, p. 490.

¹² 2019/790 irányelv a digitális egységes piacon a szerzői és szomszédos jogokról, valamint a 96/9/EK és a 2001/29/EK irányelv módosításáról.

pre-CDSM tanulmányként is értelmezhető, amelyet majd egy pro-CDSM munka követ, már kifejezetten a 17. cikk (7)-(9) bekezdések alkalmazására fókuszálva.

Munkánk során összehasonlító és empirikus módszerrel dolgoztunk. Az összehasonlítás tárgya 17 online tartalomszolgáltató, közösségimédia platform, illetve online piactér. Mark van Hoecke „szerszámoszláda-módszerére” („*toolbox theory*”)¹³ nagyban támaszkodtunk. Ez több módszer – funkcionális, kontextuális és „közös elem” („*common core*”) – együttese alkalmazását jelenti. A kiválasztott platformokat a végfelhasználói szerződésekben fellelhető rendelkezések szerint osztályoztuk egy 1-5-ig terjedő skálán, hogy megmérjük, vajon mennyire biztosítanak felhasználóbarát környezetet a szolgáltatást igénybe vevő végfelhasználók számára (végfelhasználói rugalmasság-index). A vizsgálat során az alábbi nyolc faktort vettük figyelembe: 1) a hozzáférés jogának terjedelme; 2) tiltott felhasználási cselekmények; 3) a végfelhasználói tartalmakra (*user-generated content* – UGC) vonatkozó rendelkezések; 4) a platformnak és más felhasználóknak engedélyezett felhasználási cselekmények a UGC-t illetően; 5) a hozzáférést korlátozó további technológiai megkötések; 6) családi megosztás és a hozzáférés átruházásának lehetővé tétele/korlátozása; 7) a felhasználói fiók/szerződés módosítása és felmondása; 8) eljárási garanciák.

Az már most előrebocsátható, hogy azok a platformok, amelyek nagyobb teret engednek UGC készítésének, feltöltésének, azok magasabb rugalmassági indexet értek el azokhoz a platformokhoz képest, amelyek csak streaming szolgáltatóként működnek.¹⁴

Streaming tárhelyszolgáltatással	Streaming tárhelyszolgáltatás nélkül	Online piacterek	Közösségi média
Soundcloud Bandcamp YouTube Twitch DailyMotion Pornhub	Spotify Netflix Disney+	Steam Electronic Arts Origin Amazon Apple Media Service Google Play	Twitter Instagram Facebook

II. Felhasználói rugalmasság

A végfelhasználói rugalmasság fogalmának megértéséhez meg kell vizsgálnunk, hogy kit értünk végfelhasználó alatt. Chapelaine osztályozása a végfelhasználók piramisának csúcsára azokat helyezi, akik teljes kontrollt gyakorolnak a műpéldány fizikai másolata felett. Alattuk található azok, akik audiovizuális streaming-szolgáltatók előfizetői. A piramis alján pedig azok helyezkednek el, akik különféle közösségi-média szolgáltatásokat vesznek igénybe.¹⁵ Mindannyiukra jellemző, hogy azonnali hozzáférést szeretnének minden elérhető tartalomhoz,¹⁶ amelyről úgy hiszik, hogy a szolgáltató köteles is azt számukra szolgáltatni.¹⁷ Ez a kötelezettség azonban nem magától értetődő. Nyilvánvalóan meghatározza a platform üzleti és technológiai modellje, az alkalmazott szerződéses gyakorlata és a jogszabályi környezet. Utóbbiban a végfelhasználók szempontjából a korlátozások és kivételek rendszerének kulcsfontossága van, amelyek az EUB joggyakorlatában növekvő mértékben felhasználói jogokként jelennek meg.¹⁸ Ugyanakkor az is megfigyelhető, hogy a szerzői jog rendszerében éppen a felhasználók mozgásterét biztosító jogintézmények nem érvényesülnek egyenlő mértékben a digitális térben. Elég, ha csak a jogkimerülés digitális alkalmazásának mind normatív, mind bíróság általi kizárására gondolunk.¹⁹ E helyütt fontosnak tartjuk megjegyezni, hogy a kutatás tudatosan lép tovább a

¹³ VAN HOECKE, Mark: *Methodology of Comparative Legal Research*, Law and Method, 2015, p. 1-35.

¹⁴ Az adatok utolsó ellenőrzése 2021. március-májusban történt meg.

¹⁵ CHAPDELAINÉ (2017) p. 191-202.

¹⁶ FOONG, Cheryl: *The Making Available Right – Realizing the Potential of Copyright’s Dissemination Function in the Digital Age*, Edward Elgar, Cheltenham, 2019, p. 3.

¹⁷ FRIEDEN, Rob: *What’s new in the network neutrality debate?*, Michigan State Law Review, 2015, p. 747.

¹⁸ Vö. *Technische Universität Darmstadt v. Eugen Ulmer*, Case C-117/13, ECLI:EU:C:2014:2196, 43-44. bekezdések; *Funke Medien v. Bundesrepublik Deutschland*, Case C-469/17, ECLI:EU:C:2019:623, 70. bekezdés; *Spiegel Online v. Volker Beck*, Case C-516/17, ECLI:EU:C:2019:625, 54. bekezdés. A felhasználói jogok elméletéről lásd: FAVALE, Marcella: *The Right to Access in Digital Copyright: Right of the Owner or Right of the User?*, *The Journal of World Intellectual Property*, Issue 1/2012, p. 1-25.; SGANGA, Caterina: *Right to Culture and Copyright: Participation and Access*. In: GEIGER, Christophe (Szerk.): *Research Handbook on Human Rights and Intellectual Property*, Edward Elgar, Cheltenham, 2015, p. 560-576.; GEIGER, Christophe – IZYUMENKO, Elena: *The Constitutionalisation of Intellectual Property Law in the EU and the Funke Medien, Pelham and Spiegel Online Decisions of the CJEU: Progress, But Still Some Way to Go!*, IIC – International Review of Intellectual Property and Competition Law, Issue 3/2020, p. 282-306.; BORGHI, Maurizio: *Exceptions as Users’ Rights?* In: ROSATI, Eleonora (Szerk.): *The Routledge Handbook on EU Copyright Law*, Routledge, Oxford, 2021, p. 263-280.

¹⁹ *Nederlands Uitgeversverbond and Groep Algemene Uitgevers v. Tom Kabinet Internet BV and Others*, Case C-263/18, EU:C:2019:1111. Az ítélet kritikai elemzését lásd pl.: MEZEI, Péter: *The Doctrine of Exhaustion in Limbo - Critical Remarks on the CJEU’s Tom Kabinet Ruling*, *Zeszyt Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego - Prace z Prawa Własności Intelektualnej*, Issue 2/2020, p. 130-153.

korlátozások és kivételek rendszerén, amikor azt vizsgálja, hogy az egyes platformok szerződéses gyakorlatában milyen egyéb rendelkezések találhatók, amely a platform felhasználói használatát rugalmassá, vagy éppen rugalmatlanná teszi. Ilyen „extrák” az olyan eljárási garanciák, amelyek azt biztosítják, hogy a végfelhasználók ne fegyvertelenül álljanak szemben az egyébként erőfölényben lévő szolgáltatókkal. E körbe tartozik például az értesítési és eltávolítási eljárás és egyéb panaszkezelési mechanizmusok. Ugyancsak a végfelhasználói mozgásteret tágítják azok az üzleti modellek, amelyek a UGC-nek teret engednek. Az érem másik oldala, hogy e tágabb mozgásteret a platformot működtető szoftver további keretek közé tereli, vagyis lényegében a felhasználó csak azt teheti meg a platformon, amelyet a „kód” megenged. A leginkább felhasználóbarát platformok például lehetővé teszik, hogy a tartalmat egyszerre több eszközre is letöltsék, fellepítsék, vagy az előfizetői fiókon belül több hozzáférési pontot is létrehozzanak, például családtagok számára, vagy a tartalmat a közösségi médiában hozzáférhetővé tegyék.

További olyan intézmények is nevesíthetők, amelyek éppen a hozzáférés korlátozására jöttek létre, mint amilyen például a hatóságok műszaki intézkedések,²⁰ a földrajzi elhelyezkedés alapján működő geo-blokkolás, az internet de facto territorializálódása.²¹ Az EULA-k szövegezése gyakran túllép a szerzői jogi kereteken és arra sarkallja a végfelhasználót, hogy elfogadja e keretrendszer megszorító értelmezését. Mindezekre, valamint a jelen kutatás eredményeire tekintettel már most előrebocsátható, hogy a végfelhasználók jogai lényegében a hozzáférés jogára vannak redukálva. Ennek feltételeit pedig a szolgáltató maga határozza meg. A végfelhasználó pedig vagy egészében elfogadja vagy egészében elutasítja ezeket a szerződéses feltételeket.²² E ponton a kérdés már átvezet a fogyasztóvédelmi jog területére. A végfelhasználók a 2019/770 irányelvben foglaltak szerint megtámadhatják a félrevezető szerződési feltételeket.²³

III. Felhasználói rugalmasság-indexek

1. Streaming, tárhelyszolgáltatással

Az elsőként vizsgált platformok – amelyek tárhely- és streaming-szolgáltatást is üzemeltetnek – egyaránt elérhetők előfizetéses és ingyenes változatban. Az üzleti modell nagyban épít a UGC tartalmakra, ezáltal lényegesen nagyobb mozgásteret biztosítva a végfelhasználói hozzáférésnek. A hatóságok műszaki intézkedések alkalmazása visszafogottabb, a közösségimédia-funkcióké kiterjedtebb. Néhány szolgáltató további lehetőségeket biztosít, amelyek az offline műélvezetet teszik lehetővé. A felhasználói érdekeket védő eljárási garanciák legfejlettebb formáját a YouTube-nál találhatjuk.²⁴ Az indexeket tekintve a leginkább felhasználóbarát platformnak a Soundcloud tekinthető, míg a DailyMotion érte el a legalacsonyabb rugalmassági indexet. A kategóriában szereplő szolgáltatások átlaga 3,25.

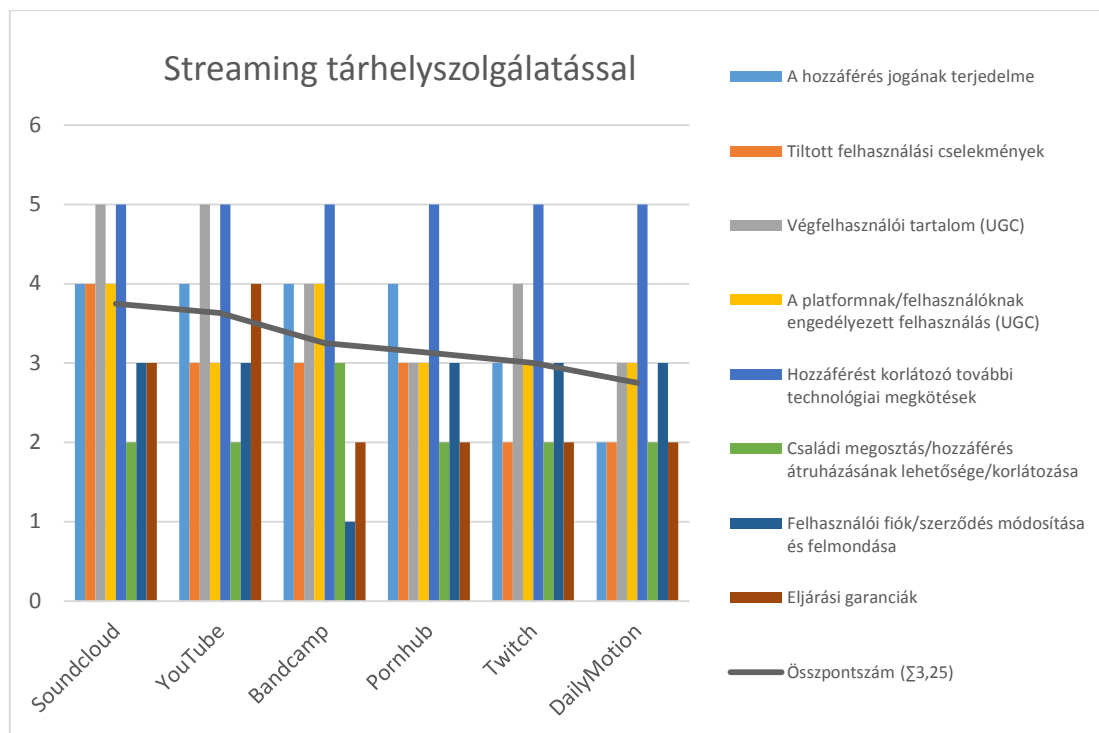
²⁰ Alkalmazásukat maga az uniós szerzői jog is korlátozza bizonyos esetekben. Lásd: 2001/29/EK InfoSoc-irányelv, 6. cikk (3)-(4) bekezdés.

²¹ KRA-OZ, Tal: *Geoblocking and the Legality of Circumvention*, IDEA – The Intellectual Property Law Review, Issue 3/2017, p. 387. A geo-blokkolás szintén részben jogellenessé vált a 2017/1128 Rendelet értelmében.

²² OPRYSK – SEIN (2020) 597-598.

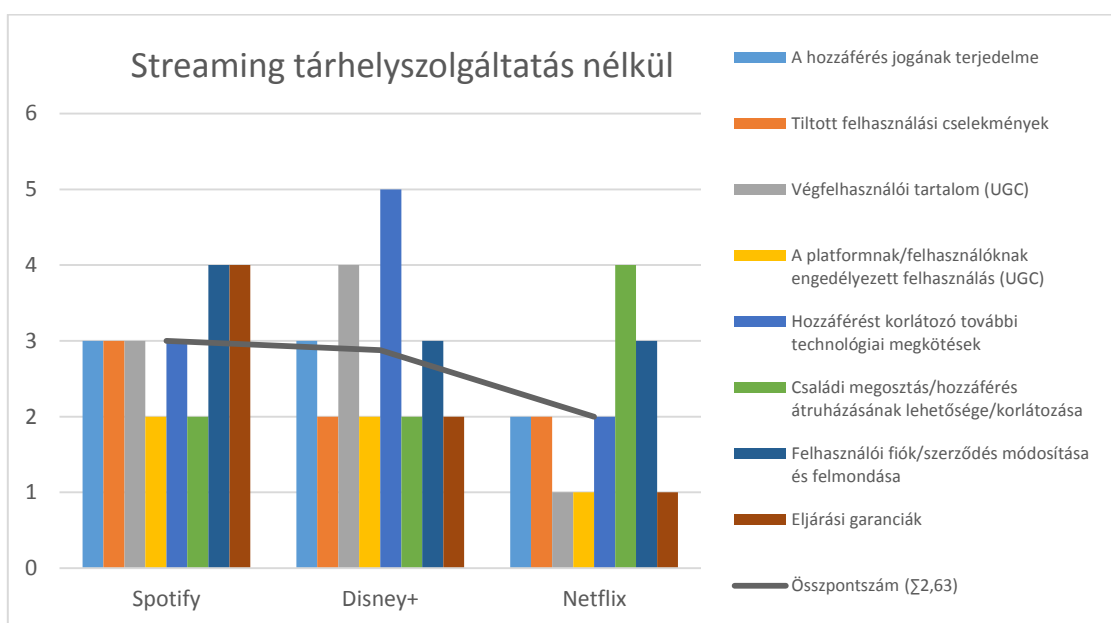
²³ 2019/770 irányelv a digitális tartalom szolgáltatására és digitális szolgáltatások nyújtására irányuló szerződések egyes vonatkozásairól, 7. cikk.

²⁴ Vö. PEREL, Maayan – ELKIN-KOREN, Niva Elkin: *Accountability in Algorithmic Copyright Enforcement*, Stanford Technology Law Review, Issue 3/2016, p. 510-516.; ERICKSON, Kristofer - KRETSCHMER, Martin: *“This Video is Unavailable”: Analyzing Copyright Takedown of User-Generated Content on YouTube*, JIPITEC, Issue 1/2018, p. 75-89.

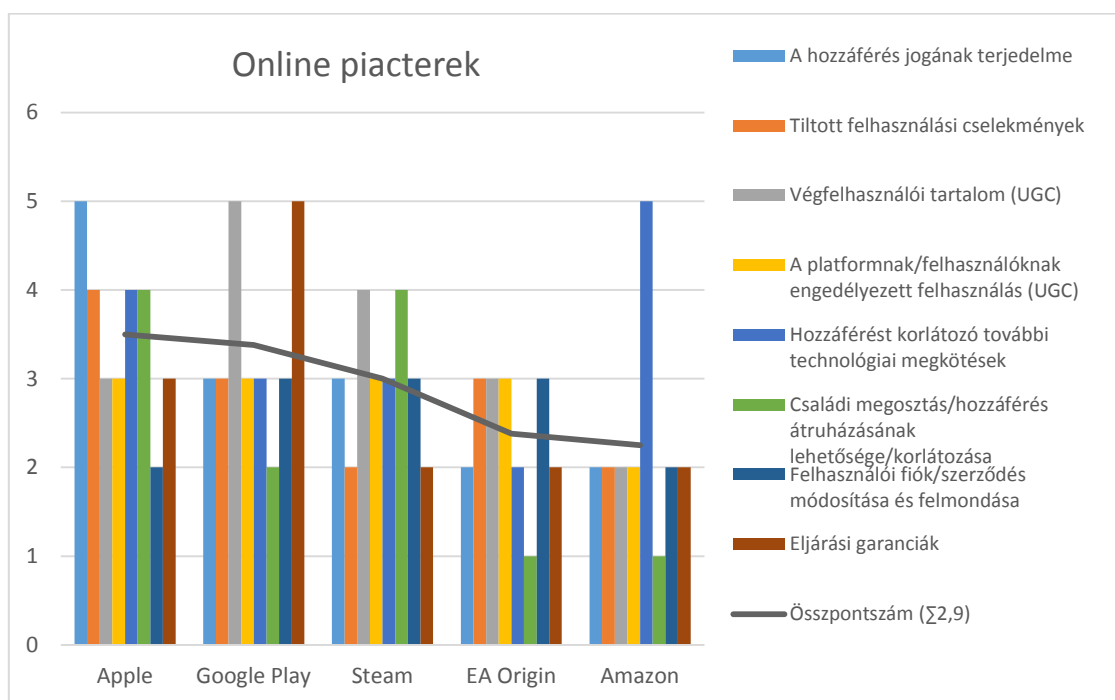
2. Streaming tárhelyszolgáltatás nélkül vagy korlátozott tárhelyszolgáltatással

Az itt elemzett szolgáltatások főként általuk jogosított, professzionális tartalmak on-demand nyilvánossághoz közvetítésére építik üzleti modelljüket. Tárhelyszolgáltatási funkciót szinte egyáltalán nem biztosítanak, ahogy a UGC-k sem játszanak akkora szerepet a platformok életében. Ebből következik, hogy a rugalmassági index is alacsonyabb értéket ért el, mint az első kategória szolgáltatói esetében. A szigorúbb felhasználási feltételek a végfelhasználók irányában főként abban gyökereznek, hogy maguk a szolgáltatók is szigorú feltételeket tartalmazó felhasználási szerződéseket kötnek a jogosultakkal. Ennek következtében több technikai korlátozással és kevesebb közösségi-média funkcióval szembesülnek a végfelhasználóknak, ahogy az offline felhasználás lehetősége is limitált. Az eljárési garanciák is a jogosultak érdekeit védik, csekélyebb teret engedve a tartalmak korlátozását vagy elérhetetlenné tételét illető végfelhasználói panaszoknak. Az összes faktort figyelembe véve a leginkább felhasználóbarát szolgáltatás ebben a kategóriában a Spotify, míg a legkevésbé rugalmas platform a Netflix. A csoport átlagindexe 2,63.

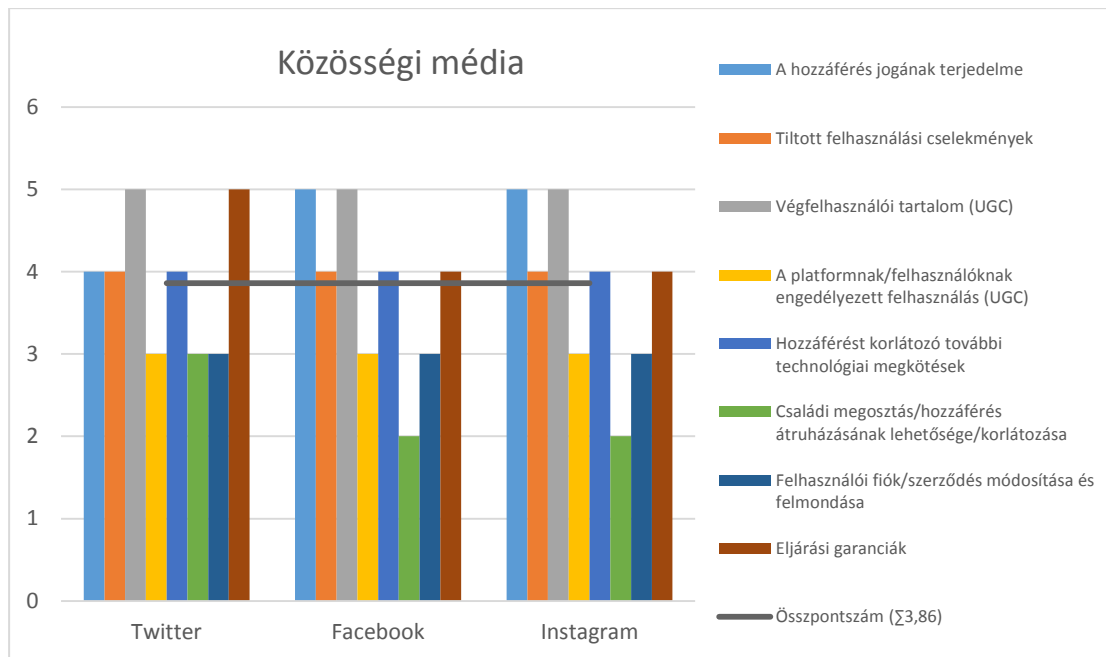
3. Online piacterek

Az internetes áruházak szintén elég szigorúan értelmezik a felhasználóbarátságot, amely főként annak a közvetítő szerepnek köszönhető, amelyet ezek a platformok betöltenek. Feladatuk főként harmadik felek tartalmának nyilvánosságához juttatása, amelyre maguk is felhasználási szerződést kötnek a jogosultakkal. Hiába nevezzük ezeket áruházaknak, a digitális tartalmakon a végfelhasználók nem szereznek tulajdonjogot, csak felhasználási engedélyt kapnak a tartalom tekintetében. Ez egyúttal kizárja a jogkimerülés érvényesítésének lehetőségét is. Bizonyos platformok, mint pl. a Steam, amely videojátékokat tesz hozzáférhetővé, nagyban építenek a felhasználói, rajongói tartalmakra. A platformok széles felhasználási jogot kapnak a UGC-k felhasználására, és ugyancsak alulfejlett panasztételi mechanizmus, valamint szinte egyoldalú a szerződés módosításának és felmondásának a lehetősége. Mégis ezek a szolgáltatások magasabb átlagértéket mutatnak a felhasználóbarátság tekintetében, amely egyedi üzleti megoldásaiknak köszönhető. Ilyen pl. az Apple, amely szélesebb teret enged a tartalmak letöltésének, akár több eszközre is, illetve a családi megosztásnak. A Google a többiekével szemben fejlettebb panasztételi mechanizmust kínál a felhasználóknak. Az online piacterek összességében 2,9 pontot értek el. A leginkább felhasználóbarátnak az Apple Media Service bizonyult, a legkevésbé pedig az Amazon.

4. Közösségi média

A közösségimédia-platformok egyik legfontosabb pillére a UGC, éppen ezért a legmagasabb átlagot is ez a kategória érte el, hiszen itt találkozhatunk a legszélesebb felhasználási lehetőségekkel és a leginkább rugalmas szerződési feltételekkel, mind a tartalomhoz való hozzáférés, mind pedig a megosztás tekintetében. UGC alatt nem csak a „hétköznapi” felhasználók tartalmait kell érteni, hanem azokat a közösségimédia-szatórokat is, akik ezeket a platformokat használják fel tartalmaik minél szélesebb körű megosztására. A végfelhasználói lehetőségeknek a platformot üzemeltető szoftver kódja jelentős határt szab, funkcionálissá téve a felhasználást. A szerződési feltételek módosítása e kategóriában is lényegében egyoldalú, a felhasználó lehetősége az elfogadásra vagy elutasításra korlátozódik. A megosztott tartalmakért főszabály szerint maga a végfelhasználó felel, de a szerződéses gyakorlat maga is igyekszik minden eszközzel kizárni a platform felelősségét a felhasználók által feltöltött jogsértő tartalmakért. Ez a CDSM-irányelv 17. cikkének hatálybalépését követően alapjaiban fog megváltozni, amely indokoltá teszi kutatásunk folytatását. Valamennyi ide sorolt platform 3,86-os átlagot ért el.

IV. Összefoglalás

A végfelhasználók elvárásai igen magasak. Szeretnének azonnali hozzáférést az élvezni kívánt tartalmakhoz. Ezt mutatja a platformok növekvő előfizetői, illetve regisztrált felhasználói száma, illetve az online piacereken feldolgozott rendelések, a letöltött digitális tartalmak mennyisége. A megnövekedett igényeket az egyre szélesedő platformgazdaság igyekszik kiszolgálni. A vizsgált 17 szolgáltató egymáshoz képest is jelentős eltéréseket mutat a kialakított üzleti modell, a platformot üzemeltető szoftveres háttér tekintetében. Az összehasonlított szolgáltatások mindegyike jogszerűen üzemel. Ennek megfelelően a szerződéses gyakorlatuk igen szigorú keretek között biztosít hozzáférést a kínált tartalmakhoz. A rugalmassági indexet nagyban meghatározta, hogy ha egy platform csak on-demand streaming szolgáltatást végez vagy épp nagyobb teret enged a végfelhasználói interakcióknak. Ugyancsak a rugalmasságot növelte, ha a szolgáltatás több eszközre tette lehetővé a tartalom többszörözését, akár tartósan is, hogy a felhasználás offline módban is kivitelezhető legyen. Ahogy haladunk az egyszerű streamingtől a tárhelyszolgáltatáson át a közösségi médiáig, úgy lesz a UGC egyre meghatározóbb eleme nem csak a rugalmassági indexnek, hanem a platform gazdasági-üzleti rendszerének és a szerződéses gyakorlatának is. A végfelhasználók tehát összességében egy egyre szélesedő digitális platformgazdaságban kereshetik a mindennapi szórakozást jelentő tartalmakat. Ugyanakkor ezekhez a tartalmakhoz való hozzáférés több faktor együtthatásaként jelentősen korlátozott. A végfelhasználók nem gyakorolnak akkora kontrollt a tartalmak felett, mint a fizikai műpéldányok felett. Azoknak egyáltalán nem, vagy legfeljebb csak virtuálisan, a felhasználói fiókjukon keresztül vannak birtokában. A szerződéses feltételek kialakításába egyáltalán nincsenek bevonva, ráadásul gyakran a szerződések nyelvezete sem felhasználóbarát, sokszor félrevezető.

Összesített index

